

KOŽA

Naloge kože

Koža, ki pokriva vse telo, opravlja mnogo pomembnih nalog.

1. Koža *varuje* organizem, da se nežnejši notranji organi ne poškodujejo. Preprečuje, da bi vstopali v telo mikrobi, tekočine in plini. Preprečuje pa tudi, da ne izhlapevajo iz telesa tekočine in da ne izžareva iz njega preveč toplote
2. Skozi kožo se *izločajo* razne snovi, ki so v telesu odveč ali pa celo škodljive.
3. Koža sodeluje v veliki meri pri *uravnavanju telesne temperature*, ki je pri človeku stalna.
4. V koži so važna *čutila*, to je za tip, temperaturo in bolečino. Koža je tako zgrajena, da lahko opravlja vsa ta različna opravila.

Zgradba kože

Koža ima tri različne plasti: vrhno plast imenujemo *povrhnjica*, pod njo je *usnjica*, med usnjico in mišicami pa je *podkožje*.

Povrhnjica je v vrhnjem delu iz mrtvih, poroženelih celic, ki stalno odpadajo kot drobne luske (prhljaj, npr. na glavi). Pod njimi pa so žive celice, ki se neprestano delijo, nato roženijo in odmirajo ter nadomeščajo odpadle celice. Koža se torej stalno obnavlja in je na površini vedno mlada. Poroženela plast povrhnjice je tisti del kože, ki pravzaprav telo dobro varuje navzven. V živih celicah povrhnjice so tudi zrnca barvila, pigmenta, ki daje koži barvo. Ultravioletni žarki povzročijo, da se pigmentna zrnca pomnožijo, in postane koža temnejša. Temna barva varuje telo pred škodljivimi učinki sončnih žarkov.

Usnjica je debelejša plast kože. V njej se na gosto prepletajo trdna in prožna vlakna, zato je koža hkrati trdna in prožna. Iz te plasti živalske kože strojijo usnje. V usnjici je veliko krvnih žil, ki dajejo koži nekoliko rožnato barvo, zlasti tam, kjer je povrhnjica tanka (na licih). V njej se razpletajo živci, zato je koža občutljiva za razne zunanje vplive.

Žleze *znojnice* in *lojnice*, ki so v usnjici, pa so izločevalne naprave.

Znojnice so cevaste. V spodnjem delu je cevka zvita v klobčič. Iz klobčiča vodi navzgor cevka, ki vijugasto prodira skozi povrhnjico. Na površini kože se odpira z majhno odprtino (poro). Klobčič obdaja mreža krvnih kapilar. Iz njih vstopa v znojnico voda in v njej raztopljene različne razkrojinine. Vse to imenujemo pot ali *znoj*. Znojnice izločajo neprestano na površino znoj v obliki hlapov, pri višji temperaturi pa v kapljicah. Z izhlapevanjem odvzema znoj telesu veliko toplote in tako sodeluje pri uravnavanju telesne temperature. Zato se močneje znojimo v vročem letnem času, pri napornem telesnem delu in ob boleznih, pri katerih se telesna temperatura poviša. Znojnice so po vsem telesu. Največ jih je na čelu, pod pazduho, na dlaneh in na podplatih.

Lojnice imajo grozdasto obliko. Na površino kože izločajo maščobno snov. Mastijo torej kožno površino, ki je zato vedno gladka in voljna. Lojnice se izlivajo ob dlakah. *Dlake* oziroma lasje, ki so v koži, so iz poroženelih celic. So po vsem telesu, razen na ustnicah, podplatih in dlaneh. Dlake segajo globoko v usnjico. V spodnjem delu je lasna čebulica. Tam las dobiva hrano in zato tam raste.

Pigmentna zrnca v celicah lasu obarvajo las. Dlake stalno odmirajo in izpadajo, nadomeščajo pa jih nove. Dlake sicer varujejo telo pred oddajanjem toplote, vendar so pri človeku močno zakrnele. Edino na glavi imajo še to funkcijo. Pomembna pa je dlaka pri drugih sesavcih, kjer na gosto pokriva vse telo.

Tudi *nohti* so rožene tvorbe. So na zgornji strani zadnjega člena prstov rok in nog. Koren nohta tiči v posebni kožni gubi. Tam nastajajo vedno nove celice, tako da raste noht na korenu. Nohti varujejo prste in olajšujejo delo z rokami.

Povrhnjica in usnjica se ne stikata v ravni ploskvi. Usnjica ima brazde in gube, katerim se povrhnjica tesno prilaga. Zato so brazde in gube vidne na površini kože. Razvrstitev in oblika gub sta zlasti značilni na dlaneh in na blazinici prstov. Pri vsakem človeku sta drugačni. Zato je po prstnem odtisu mogoče razpoznati posamezne ljudi. Vsakdo ima prav zato prstni odtis tudi v osebni izkaznici.

Med usnjico in mišicami je *podkožje*. Z njim je koža rahlo pripeta na mišice. V celicah tega tkiva se ponekod v telesu nabirajo kapljice maščobe. Maščoba je zaloga hrane v telesu. Kadar stradamo ali pa ob boleznih, se ta zaloga porablja. Zato ta plast ni stalno enako debela. Ker maščoba slabo prevaja toploto, varuje podkožje telo pred tem, da v mrazu ne izgubi preveč toplote. Živali, ki stalno živijo v mrzli vodi, imajo debelo plast maščobe pod kožo, na primer kiti, tjuljeni itd.

oškodbe kože

Najhujše poškodbe kože so *opekline* in *ozebe*:

- *Opekline* povzroči plamen, žareč predmet, vroča tekočina ali pa vroča para. Razlikujemo več stopenj opeklin. V prvi stopnji –koža le pordeči, v drugi pa se napravijo mehurji. Že ta stopnja je nevarna, zlasti še, če je poškodovana večja površina kože. Opečenec pogosto doživi živčni pretres (šok), postane zelo bled in se mu lahko tudi blede. Živčni pretres lahko povzroči smrt. V tretji in četrti stopnji opeklin se zaradi visoke temperature koža sežge, oziroma zogleni. Ker so opekline tako huda poškodba, je posebno važna prva pomoč, saj je od nje pogosto odvisno življenje poškodovanca. Treba je poskrbeti za čim hitrejši prevoz v bolnišnico oziroma poklicati zdravnika. Zaradi živčnega pretresa damo bolniku le pravo črno kavo in nič drugega. Slečemo ga in zavijemo v čisto rjuho, da preprečimo okuženje opečene kože. Ne dajamo nič na opekline! Pri hudih opeklinah je vsaka minuta dragocena, posebno pri majhnih otrocih, zato napravimo vse, da opečenca čimprej spravimo v zdravniško oskrbo.
- Če se komu vname obleka ali lasje, naj ne teče, ker veter ogenj še razpihuje. Vrže naj se na tla in se valja po tleh, da ogenj zaduši. Če je kdo navzoč, naj takega ponesrečenca zavije v debelo odejo ali kaj podobnega in duši z njo ogenj.
- Manjše opekline pa zdravimo s hladilnimi mazili, ki hkrati celijo kožo. *Ozeblina* pa povzroči hud mraz. Zaradi mraza ozebe koža in tudi tkivo pod njo. Tudi ozeblina je več stopenj. Ozeblina prve stopnje je *ozebla rdečina*, pri drugi stopnji pa se pojavijo *ozebli mehurji*; pri tretji stopnji pa koža in tkivo pod njo odmre in zato odpada. Najpogostejše ozebejo štrleči deli telesa: roke, noge, uhlji, nos, brada itd.